

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Шехавцова Руслана Миколайовича на дисертацію Сабанюка Тараса Ростиславовича «Організація взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дослідження. Виявлення та розслідування кримінальних правопорушень є складним видом практичної діяльності. Його гіпотетичну основу складає своєрідний процес пізнання, який за своєю суттю має характер боротьби (розумової, емоційної, мотиваційної тощо), з одного боку, уповноважених законом осіб (співробітників оперативних підрозділів, слідчих, прокурора, їх керівників), а з іншого – злочинців, їх організованих утворень та інших зацікавлених у справі осіб. Зароджуючись ще в ході підготовки до вчинення злочину, вона зростає, відбиваючись на формуванні слідчих ситуацій не тільки на початковому, але й на наступному етапі розслідування. Характер такої боротьби обумовлений, в першу чергу, чинниками суб'єктивного характеру, пов'язаними з комплексом цілей, які визначає злочинець при готуванні, вчиненні кримінального правопорушення, потенціалом його компетентностей та індивідуальних психологічних особливостей, що визначають вибір способу вчинення кримінального правопорушення, як форми досягнення визначених цілей, а також вибір способів протидії встановленню правоохоронними органами його причетності до кримінального правопорушення. До числа суб'єктивних чинників, що впливають на результати протистояння злочинцю в досягненні ним мети вчинення кримінального правопорушення, відноситься потенціал активності співробітників оперативних підрозділів, слідчого, який обумовлюється як їх компетенцією, так і злагодженістю їх спільних дій, спрямованих на встановлення обставин події кримінального правопорушення, притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб. Те, що саме спільна діяльність слідчого та оперативного підрозділу суттєво сприяє вирішенню

завдань з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень справедливо відзначалося ще в перших теоретичних узагальненнях практики кримінальної процесуальної та оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів А. Вейнгартом, Г. Гроссом, О. А. Квачевським, І. Я. Фойницьким та іншими.

Наукова розробка питань взаємодії розвивається за двома напрямками:

- загально-теоретичному – в рамках предмету теорії кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності;
- прикладному – на рівні дослідження особливостей виявлення та розслідування окремих різновидів кримінальних правопорушень.

Дисертант звернув свою увагу на питання організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств – злочинів, методика розкриття та розслідування яких розробляється з моменту становлення теорії криміналістики. Але цей факт аж ніяк не свідчить проти твердження щодо актуальності обраної теми. Аспект саме організації взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при виявленні та розслідуванні умисних вбивств не виступав як предмет окремого монографічного дослідження. В цьому ми погоджуємося зі здобувачем. І те, що науковій розвідці були піддані питання організації такої взаємодії щодо умисних вбивств в контексті сучасного вітчизняного оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства – є додатковим аргументом на користь однозначного висновку про актуальність дисертації Т. Р. Сабанюка.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів проведених досліджень. На стор. 27 – 30 дисертації автор виклав опис переліку положень, які визначені ним як нові результати у вигляді обґрунтованих висновків щодо організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств. В результаті вивчення та осмислення змісту дисертації, їх оцінки через призму наявного доробку теорії взаємодії під час розслідування окремих різновидів кримінальних правопорушень та методики розслідування умисних вбивств до числа *положень, що містять наукову новизну*, доцільно віднести такі:

– розкриття поняття організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами як діяльності, що забезпечує спільну реалізацію слідчим та оперативними підрозділами заходів, спрямованих на вирішення завдань з виявлення та розслідування кримінального правопорушення, з виділенням принципів організації такої взаємодії;

– вироблення нової для теорії криміналістики категорії модель взаємодії при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень для забезпечення визначення універсальної структури діяльності суб'єктів організації взаємодії, яка виступає як основа для забезпечення практики взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. А також її різновидів за стратегічним та тактичним рівнями організації взаємодії слідчого та оперативних підрозділів окремо при виявленні в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності готування до вчинення, вчинення умисного вбивства та окремо при досудовому розслідування умисного вбивства;

– удосконалення поглядів щодо впливу положень кримінального (в частині визначення ознак кримінального правопорушення), кримінального процесуального законів (в частині підслідності кримінальних правопорушень) на організацію первинного реагування правоохоронних органів на факти готування, вчинення умисних вбивств та організацію подальшої взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами;

– визначення структурних компонентів організації взаємодії між слідчим та оперативним підрозділом при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, зокрема, умисних вбивств: суб'єктів, завдань, засобів та умов організації взаємодії;

– уточнення функціоналу координаційних та оперативних нарад як засобів забезпечення вироблення практики організації процесів взаємодії, визначення та розв'язання проблемних питань, які виникають при виявленні та розслідуванні умисних вбивств, планування як засобу управління взаємодією між слідчим та оперативним підрозділом у кримінальному провадженні на початковому та

подальшому етапах розслідування умисних вбивств, тактичних операцій з припинення замаху на вчинення умисного вбивства та затримання підозрюваного, встановлення особи невідомого трупа, перевірки алібі підозрюваного, подолання протидії розслідуванню, забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, розшуку підозрюваного;

– обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення положень ст. 41 КПК України нормою, яка передбачає можливість слідчого доручати оперативному підрозділу здійснити розшукові дії для пошуку джерел даних, осіб, місцезнаходження матеріальних об'єктів, які мають значення для кримінального провадження.

Обґрунтованість та достовірність результатів дослідження забезпечується:

– формуванням структури дисертації у взаємозв'язку із визначеними завданнями дослідження, які у свою чергу сформульовані в рамках теорії кримінального процесу та криміналістики. Це дозволило здійснити різноаспектну наукову розвідку як загальнотеоретичних проблем організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, так і конкретних прикладних проблем організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств;

– залученням наукового доробку не тільки у сфері кримінального процесу, криміналістики, кримінального права, а й теорії управління, соціальної психології до розв'язання проблем дослідження, що підтверджується джерельною базою з понад 150 найменувань, а також вивченням оперативно-розшукових справ та кримінальних проваджень щодо готування, вчинення умисних вбивств, анкетуванням та інтерв'юванням слідчих, співробітників оперативних підрозділів та керівників оперативних, слідчих підрозділів з питань теми дослідження.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Структура викладення

матеріалу забезпечує поступове занурення читача у проблематику організації взаємодії між слідчим та оперативним підрозділом під час виявлення та розслідування умисних вбивств шляхом переходу від теоретичних та прикладних засад взаємодії під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень до її організації у типових ситуаціях, які можуть виникати при здійсненні оперативно-розшукової діяльності в оперативно-розшукових справах та у кримінальних провадженнях щодо готування та вчинення умисних вбивств.

У вступній частині дисертації автор за традиційною структурою навів обґрунтування актуальності теми дослідження, його об'єкт, предмет, мету, завдання, власне визначення наукової новизни, методології дослідження, яка забезпечила одержання результатів дисертації, значимих для теорії та практики (стор. 23 – 31 дисертації).

Основна частина роботи складається з двох розділів, що є доволі рідкісним явищем для дисертаційних досліджень, але цей момент демонструє не шаблонність підходу дисертанта до компоновки теоретичних та прикладних викладок з теми дослідження.

Перший розділ методологічно вірно розпочато з аналізу теоретичних уявлень про взаємодію слідчого з оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. Така наша оцінка ґрунтується на тому, що проблематика організації взаємодії є частиною проблематики взаємодії між слідчим, оперативними підрозділами, іншими підрозділами правоохоронних органів, прокурором, спеціалістами, судовими експертами під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. Без з'ясування стану дослідження питань взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами очевидно неможливим було би коректне визначення питань, які потребують першочергового вивчення для усунення наявних прогалин в теорії щодо розуміння змісту, сутності організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами, а також визначення практичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами при виявленні та розслідуванні умисних вбивств. У *підрозділі 1.1.* дисертації перед подальшим

розглядом сутності організації взаємодії при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень дисертант вірно визначає, що організація взаємодії разом із реалізацією взаємоузгоджених заходів є складовими взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень (стор. 61 дисертації). Ще одне теоретичне положення, яке суттєво вплинуло на структуру роботи, сформульоване на стор. 60 дисертації. А саме, що взаємодія слідчого з оперативним підрозділом при виявленні та досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень за функціоналом складається з двох компонентів: 1) виявлення кримінального правопорушення, де зазвичай першочергове значення має діяльність оперативних підрозділів, у разі, якщо виявлення здійснювалось при здійсненні оперативно-розшукової діяльності щодо тяжких злочинів, які готуються; 2) досудове розслідування кримінального правопорушення, де ключову роль відіграє слідчий.

Підрозділ 1.2. дисертант присвятив виробленню поняття, визначенню сутності та принципів організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. Керуючись заявленою на самому початку цього підрозділу позицією, що взаємодія і організація взаємодії це різні процеси, хоча й взаємообумовлені (стор. 62 дисертації), автор вибудовав систему ознак організації взаємодії, відмежовуючи її від загального відносно неї поняття взаємодії під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень та близького до поняття організації взаємодії поняття – організація розслідування кримінальних правопорушень. У підсумку дисертант сформулював нові для теорії криміналістики поняття та принципи організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування кримінального правопорушення (стор. 80 – 84 дисертації).

В контексті розкриття особливостей організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами цілком логічним є опрацювання в *підрозділі 1.3.* питання про суб'єктів організації взаємодії слідчого з оперативними

підрозділами під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень та нормативно-правової регламентації їх повноважень. Дисертантом суб'єкти організації взаємодії розділені на дві групи: перша – у оперативно-розшуковій справі, друга – у кримінальному провадженні (стор. 85 – 103 дисертації). Такими суб'єктами в цілому визначені керівник оперативного підрозділу, співробітник оперативного підрозділу, в провадженні якого є оперативно-розшукова справа, керівник слідчого підрозділу, слідчий, прокурор процесуальний керівник досудовим розслідуванням.

Другий розділ дисертації є основним як за змістом, так і за обсягом. Зміст цього розділу демонструє нестандартність підходу автора до виділення питань, які мають значення для розбудови системи організації взаємодії слідчого та оперативних підрозділів під час виявлення та розслідування умисних вбивств. Не стандартним для такої роботи є *підрозділ 2.1.*, у якому умисне вбивство описане як чинник, що впливає на організацію взаємодії слідчого та оперативних підрозділів для з'ясування її обставин через призму в першу чергу його кримінально-правових ознак. Автор вірно звернув увагу на різноманіття складів злочинів у КК України, якими передбачена кримінальна відповідальність за умисне протиправне насильницьке спричинення смерті людині, на розподіл підслідності цих складів умисних вбивств між різними органами досудового розслідування і типовий комплекс даних про обставини насильницького спричинення смерті, що зумовлює первинну кримінально-правову кваліфікацію події за ст. 115 КК України і відповідне реагування на неї слідчо-оперативних груп Національної поліції. В подальшому ж розслідування фактів умисного протиправного заповідання смерті людині може призвести до встановлення обставин, які зумовлюють перекваліфікацію злочину та визначення підслідності за іншим органом досудового розслідування. Спираючись на цю закономірність, а також прагнучі забезпечити стабільність та інтенсивність роботи у таких кримінальних провадженнях автор запропонував врегулювати на рівні відповідного міжвідомчого (МВС, СБУ, ДБР, БЕБ, НАБУ) нормативно-правового акту з питання створення та організації роботи міжвідомчих слідчо-оперативних

груп у кримінальних провадженнях, і не тільки щодо умисного заподіяння смерті іншій особі, які передаються від одного органу досудового розслідування до іншого (стор. 120 – 121 дисертації).

Підрозділ 2.2. дисертації містить вироблені дисертантом на підставі узагальнення спеціальної літератури, нормативно-правових актів та матеріалів оперативно-розшукових справ викладки щодо моделей організації взаємодії слідчого та оперативних підрозділів під час виявлення в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності готування до вчинення, вчинення умисного вбивства. Дисертант вірно розділив організацію такої взаємодії на два рівні:

1) стратегічний рівень – забезпечення формування нормативно-правового, кадрового, матеріально-технічного, методичного забезпечення діяльності з виявлення готування, вчинення умисних вбивств, їх документування для подальшого використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, спільного здійснення комплексу процесуальних та інших дій у кримінальному провадженні, підвищення рівня кваліфікації співробітників оперативного підрозділу та слідчих, які спеціалізуються на виявленні, документуванні та розслідуванні умисних вбивств;

2) тактичний – пов'язаний з організацією взаємодії у конкретних кейсах за фактами виявлення готування до вчинення, замаху на вчинення, вчинення умисного вбивства.

Щодо обох рівнів організації взаємодії автор виробив систему досить деталізованих положень та рекомендацій зі створення оптимальних умов для спільних дій оперативного підрозділу та слідчого щодо фактів готування, вчинення умисних вбивств (стор. 121 – 138 дисертації).

У *підрозділі 2.3.* дисертант продовжив опис моделей організації взаємодії на стратегічному та тактичному рівнях, тільки вже під час досудового розслідування умисних вбивств з урахуванням того, що вже основну роль у такій організації належить керівникам органів досудового розслідування та слідчому.

В рамках цього підрозділу переосмисленню як засоби організації взаємодії були піддані:

- координаційні та оперативні наради – в контексті їх функціонального призначення;

- нормативно-правова регламентація планування розслідування, що мало наслідком формулювання пропозицій щодо внесення змін до Розділу V, пункту 4 Розділу VII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні з метою забезпечення посилення контролю з боку керівника за якістю планування розслідування;

- особливості організації взаємодії під час готування та проведення тактичних операцій з припинення замаху на вчинення умисного вбивства та затримання підозрюваного, встановлення особи невідомого трупа, перевірки алібі підозрюваного, з подолання протидії розслідуванню, забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, розшуку підозрюваного;

- розшукова діяльність у кримінальному провадженні щодо умисних вбивств, наслідком чого стало обґрунтування потреби у нормативній визначеності питань розшуку у кримінальних провадженнях у ст. 41 КПК України шляхом встановлення можливості слідчому доручати оперативному підрозділу здійснити розшукові дії для пошуку джерел даних, осіб, місцезнаходження матеріальних об'єктів, які мають значення для кримінального провадження (стор. 144 – 184 дисертації).

Висновки по дисертації в цілому відображають результати вирішення завдань дослідження та формують уявлення про науковий доробок дисертанта щодо організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в дисертації вперше для вітчизняної теорії кримінального процесу та криміналістики викладене авторське бачення системи наукових положень та

рекомендацій, значна частина яких практичного спрямування, щодо організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані для підвищення ефективності спільного вирішення завдань слідчим та оперативними підрозділами з виявлення та розслідування умисних вбивств, а також вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині оптимізації взаємодії під час здійснення оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності з досудового розслідування кримінальних правопорушень. Заслуговує на позитивну оцінку впровадження дисертантом окремих результатів свого дослідження у наукову діяльність та в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (стор. 227 – 230 дисертації).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові положення, висновки, які містяться у дисертації достатньою мірою опубліковані у фахових публікаціях та апробовані здобувачем. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій.

Анотація відповідає змісту дисертації та в достатній мірі відображає основні положення і результати дослідження.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження. Численні позитивні аспекти роботи не виключають наявності дискусійних положень та зауважень, які варто розглянути для удосконалення аргументації позиції здобувача та врахування у подальшій роботі над окресленою проблематикою.

1. На стор. 27 дисертації зазначено, що одним з компонентів емпіричної бази дослідження стали результати опитування 87 респондентів (анкетування 42 співробітників оперативних підрозділів, 45 – слідчих підрозділів Національної поліції). На стор. 224 – 226 дисертації наведені зведені дані результатів

опитування співробітників оперативних підрозділів, слідчих Національної поліції із питань теми дослідження. Під час захисту від дисертанта хотілося б почути, чи в число опитаних входили тільки саме слідчі та співробітники оперативних підрозділів, чи до цього числа входять і їх керівники. Також хотілося б почути, одержання яких саме результатів дослідження забезпечило інтерв'ювання керівників оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції.

2. На стор. 74 – 75 дисертації автор розглядає зміст та сутність поняття організації розслідування кримінальних правопорушень, зазначаючи, що слід мати на увазі, що організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами відмінна від організації розслідування. Але в чому саме ця полягає ця відмінність в роботі детально не розкривається. Під час захисту цікаво було би почути більш деталізовану позицію дисертанта.

3. Дисертантом у визначенні поняття організації взаємодії між слідчим та оперативним підрозділом, а також в числі суб'єктів організації такої взаємодії включений прокурор процесуальний керівник. Включення цієї посадової особи до числа таких суб'єктів потребує здійснення більш глибокого аналізу його процесуальних повноважень ніж це здійснено в роботі.

4. Практичне значення дисертації надала би підготовка та впровадження в практику діяльності територіальних підрозділів Національної поліції методичних рекомендації з організації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств.

Однак, сформульовані зауваження носять, головним чином, дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного Т. Р. Сабанюком дослідження.

Висновок: рецензоване дисертаційне дослідження є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково обґрунтовані результати у сферах кримінального процесу та криміналістики, що у сукупності забезпечують вирішення важливого науково-прикладне завдання з визначення особливостей організації взаємодії між слідчим

та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств.

Зміст дисертації Сабанюка Тараса Ростиславовича «Організація взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Сабанюк Тарас Ростиславович, за результатами успішного захисту, – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

декан факультету № 1 Інституту з

підготовки фахівців для підрозділів

Національної поліції Львівського

державного університету

внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, професор

Руслан ШЕХАВЦОВ

